

Outline of the Early History and Migrations of the Slavs (New York 1953); *Glossar zu den volkskundlichen Texten aus Ost-Türkistan II* (Wiesbaden 1954); *Das Cayatajische in der Persischen Darstellung* (Wiesbaden 1957); *Morphologische Probleme* (Wiesbaden 1960); *The Turkic Languages and Peoples: An Introduction to Turkic Studies* (Wiesbaden 1968, 1995); *Altajische Studien II. Japanisch und Altajisch* (Wiesbaden 1975)

BİBLİYOGRAFYA :

S. E. Hegaard, *Karl Heinrich Menges Bibliographie*, Wiesbaden 1979; Fuat Sezgin, *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde*, Frankfurt 1993, XVI, 104; R. A. Miller, "For Karl Heinrich Menges 22 April 1908 – 22 April 1983", *CAJ*, XXVII (1983), s. 161-167.

MUSTAFA S. KAÇALIN

MENGLİ GİRAY TÜRBESİ

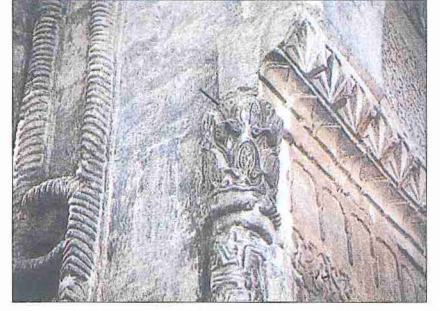
Kırım'da XVI. yüzyıla ait türbe.

Kırım Hanı I. Mengli Giray'a (1467-1474, 1475-1476, 1478-1514) ait olan türbe, Kırım Hanlığı'nın başşehri Bahçesaray'ın yakınındaki Salacık bölgesinde yer almaktadır. Kırım hanlarının ilk sarayları da Salacık'taydı. Türbenin aşağısında I. Mengli Giray Han tarafından inşa edilen Zincirli Medrese bulunmaktadır. Evliya Çelebi burada birkaç türbe olduğundan söz etmekte, eski gravürler de bunu doğrulamaktadır; ancak günümüzde yalnız bir türbe mevcuttur. *Gülbün-i Hânân*'a göre Mengli Giray'ın türbesi, yaptırdığı medresenin yanında olup daha önce I. Hacı Giray Han da vefat ettiğinde (871/1466) burada inşa ettirdiği türbesine defnedilmiştir. Önceleri I. Hacı Giray'a atfedilen mevcut türbenin Şevval 957 (Ekim 1550) tarihli kitâbesi yapının Mengli Giray Han'a (ö. 919/1514) ait olduğunu göstermektedir. Her ne kadar kitâbe 957 (1550) tarihini taşıyorsa da türbenin bilhale inşa edilmesi veya daha sonra birtakım değişiklikler geçirmiş olması mümkündür.

Türbenin mimarisi son derece önemlidir. Sekizgen bir plana sahip bulunan türbe arazinin meyilli olmasından dolayı bir temel üzerinde inşa edilmiştir. İki kademeli örtü sistemi iç tarafında bir kubbe, dış tarafında sekizgen bir kasnak ve kiremit örtülü hafif sivri bir çatıdan oluşur. Eyvan şeklinde öne doğru çıkan taçkapı zengin süslemeye sahiptir. Kapı tarafındaki köşeler hariç diğer köşelerde sütunlar yer almaktadır. Bu sütunların üçü kaz

ayağı denilen bir mekik şeklinde geometrik bezeme gösterir, üç tanesinin zencirek veya geçme motifleri vardır. Türbede toplam beş pencere mevcuttur. Girişteki eyvanın karşısında üç cephede üst seviyede dar, dış çerçevesi dörtgen, iç tarafı sivri kemerli birer pencere yer almaktadır. İki yanda ise daha alt seviyede çift çerçeveli, silmeli birer dörtgen pencere bulunur. Türbenin bir temel üzerinde inşa edilmesi yapıda zemin kat veya mülâkât bulundugunu düşündürür.

Eyvanının dış kısmı, iki tarafında düğüm motifleriyle işlenmiş burmalı halatla çevrili sivri kuşatma kemerli geometrik motifler gösteren köşe sütunlarının üstünde durmaktadır. Eyvanın üstü bir aynalı tonozla örtülmüştür. Eyvanın iç kısımlarında her iki tarafında kavsaraları mukarnas dolgulu birer mihrâbiye mevcuttur; mihrâbiyeler dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Çerçeve şeridi iç bükey düz bir bordür ve onun dışında burmalı bir halattan oluşur. Nişlerin iki yanında birer köşe sütuncuğu vardır. Bu sütuncukların silindirik gövdelerinde cephe sütunlarıyla aynı olan mekik şekilleri mevcuttur, başlıklarında ise büyük, tek yaparak şeklinde bitkisel motifler görülür; gövde ve başlık arasında birer burmalı halat bulunur. Sağ mihrâbiyenin sütun başlıkları tamamen tahrip olmuştur. Nişlerin iç taraflarında, mukarnas kavsara ve çerçeve halatın arasındaki köşelikler

Mengli Giray Türbesi'nden bir taş süsleme detayı

de rûmî motiflerin içinde ikişer adet yuvarlak yazı panosu yer almaktadır. Yan duvarların üst kısmında birer kör kemer şeridi bulunur.

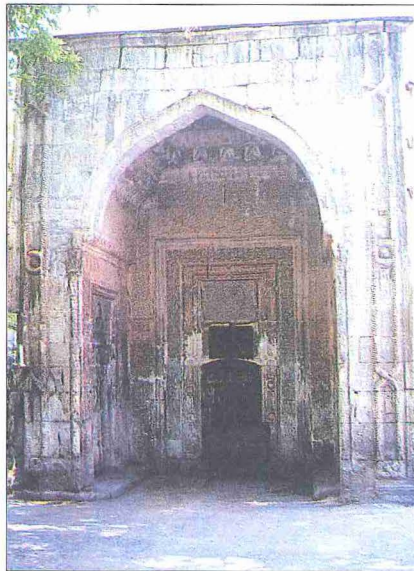
Eyvanın içindeki ana cephede bezemeli üç değişik şeritten oluşan bir çerçeve ve içinde basık kemerli giriş kapısı ve kapının üstünde kitâbe mevcuttur. Kapı ve kitâbe arasında yan nişlerin sütun başlıklarına benzeyen büyük bitkisel motiflerden meydana gelen bir bezeme panosu yer almaktadır. Kapıyı çevreleyen bordürlerde dışarıdan içeriye doğru önce düz yivli bir çerçeve, ardından muhteşem bir yazı şeridi ve en içte bir geçme motifli bulunmaktadır. Kapı etrafında dolaşan yazı şeridinde Feth sûresi yer almaktadır. Kapı cephesinin çerçeve dışındaki alanında ise muhteşem bir rûmî desen vardır. Salacık mahallesine yakın olan Kırkyer'deki, Altın Orda Hanı Toktamış'ın kızı Hanike Bikeç'e ait bir başka türbe ile I. Mengli Giray Türbesi arasında büyük benzerlikler vardır. Bu türbe de sekizgen bir yapıya ve geniş bir giriş eyvanına sahiptir. Bezemesi ise çok daha sadedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VII, 225-226; Halim Giray, *Gülbün-i Hânân*, İstanbul 1327, s. 19; Remmâl Hoca, *Târîh-i Sâhib Giray Han* (nşr. Özalp Gökbilgin), Ankara 1973, s. 144-145; F. Dombrovskiy v.dğr., "Bahçisarayskaya arabeskaya i turetşkaya natpisi hanskgao dvortsa, meçeti, klatbişca", *Zapiski Odesskogo Obşçestva İstorii i Drevnostey*, Odessa 1848, s. 526; Hüseyin Bodaninskiy, *Tatarskiye "Dürbe" Mausoley v Krimu*, Simferopol 1927, tür.yer.; Osman Akçokraklı, *Novoe iz İstorii Çufut-Kale*, Simferopol 1928, tür.yer.; A. L. Jacobson, *Srednevekoviy Krim*, Moskva 1964, s. 141-142; Oktay Aslanapa, *Kırım ve Kuzey Azerbaycan'da Türk Eserleri*, İstanbul 1979, s. 16-17; C. Krikun, *Pamytniki Krimskotatarskoy Architektura*, Simferopol 2001, s. 49-50.

NICOLE KAÇAL-FERRARI

Mengli Giray Türbesi – Bahçesaray / Kırım